

Потпуковник **ВОЈО НИКОЛИЋ**

ЗАПАЖАЊА НА ИСПИТУ ЗА ЧИН МАЈОРА У ПЕШАДИЈИ

Код једног дела официра који су досада полагали теориски део испита за чин мајора у пешадији показале су се извесне слабости и недостаци, како у погледу њихове припреме и спремности, тако и у погледу недовољне брига појединих команди у указивању потребне помоћи својим официрима и најнужније контроле припреме за савлађивање предвиђеног програма.

Пре свега, неки кандидати нису добро, или никако, проучили ни сам програм који је предвиђен за полагање овог дела испита, тако да ни припрема таквих кандидата није могла да буде потпуна. Није редак случај да поједини кандидати на самом испиту изјављују како ово или оно питање нису проучили зато што су сматрали да по програму таква питања не долазе у обзир. Због тога је природно што су при спремању испустили многа важна питања која су морали проучити и савладати. Тако, на пример, један кандидат је изјавио да одбрана реке није предвиђена програмом и да се та тактичка радња није морала обрађивати, нити се смела као питање поставити на испиту, пошто би то било против званичног програма. Међутим, у програму је то питање предвиђено под општом темом „*Одбрана у нарочитим приликама*“ која, свакако, обухвата и одбрану реке. Да је овај кандидат добро и правилно простудирао и схватио програм, он никако не би могао доћи до закључка да не треба савладати и одбрану реке, тим пре што је то веома важна тема, која и у рату има широку примену. Поред тога, ова тема је детаљно обрађена и у Пешадиским борбеним правилима II део не само у оквиру пешадиског пука, већ и пешадиског батаљона. Као што се види, овај кандидат за свој нехат окривљује Испитну комисију што му поставља тако важна питања као што је одбрана реке. Разумљиво је да слаб одговор кандидата на питање које није проучавао има негативног одраза на даље његово полагање, јер кандидат у извесној мери губи самопоуздање при одговору на питања из осталих предмета, тако да је и Комисији теже оценивати његово стварно знање и способности.

Запажено је да испитни програм не проучавају нарочито они другови који су пре краћег времена завршили неку од официрских школа. Код једног дела ових другова влада погрешно уверење да су у школи научили све што је потребно да знају официри њиховог чина и положаја, па и много више. Они чак сматрају да је проучавање програма само „непотребан губитак у времену“, јер се за испит не тражи онолико колико су они у школи научили. С друге стране, они

теже да се што пре јаве на испит док још имају свеже знање из школе како би што мање или нимало времена утрошили на припрему за испите. Овакав став повлачи за собом две врло штетне последице. Прва је у томе што овакви официри почињу врло брзо да стагнирају у својој даљем личном усавршавању, а друга у томе што у конкретном случају нису у стању за тако кратко време да савладају програмом предвиђену материју, нарочито онда ако се не интересују ни толико да простудирају сам програм за полагање овог испита. Само је по себи јасно да овакав став није својствен нашем човеку, а готовоу официриу наше Армије.

Да би официри могли правилно приступити припремама за полагање испита и да не би чинили овакве и сличне грешке, овде ћемо изнети један од метода којим би, по нашем мишљењу, требало поћи при проучавању самог испитног програма, као једног од услова за даљи успешан рад.

Пошто је испитни програм написан уопштено, тј. у облику неке врсте општих теза, то је потребно да га кандидат најпре разради, ако хоће темељно да почне са припремом. То значи да програм у целини треба најпре добро проучити и видети које предмете и која питања у њима треба обрадити за испит. Затим треба почети са прикупљањем одговарајућих правила, уџбеника (ако постоје) и друге литературе, као и најосновнијих помоћних средстава неопходних за практично проучавање појединих предмета и питања (разних оруђа, модела, географских карата, средстава везе, цртежа, шема, итд.). После тога кандидат може да почне са детаљним проучавањем програма по предметима, да га разради и разбие на одговарајућа питања, да допуни, ако је потребно, литературу и друга средства по којима ће да ради и да то обележи. Тек када заврши овај посао кандидат може почети са озбиљном припремом, чији резултати сигурно неће изостати. Наглашавамо да је ова предрадња нужан услов за солидно спремање, јер ако се не почне на овакав или сличан начин, онда ће се многа важна питања изгубити из вида, те се уопште неће ни обрадити. Да бисмо још јасније указали на потребу таквог рада, изнећемо неке ставове из теориског дела програма. Тако, на пример, један став из програма за тактику гласи: „Напад у нарочитим приликама (у планини, на кршу, у шуми, насељеном месту, ноћу, зими и приликом форсирања реке) — све у оквиру пешадиског батаљона и пука детаљно, а у оквиру дивизије у главном“. Као што се види, овај мали став садржи веома обиман материјал који се може раширљавати на тридесетак врло озбиљних питања. Осим тога, сва та питања захтевају не само солидно знање из тактике, већ и добро познавање свих родова војске и служби, њихову улогу, задатак и рад по свим овим тактичким радњама. Примера ради, из низа питања која се могу поставити из овога става, овде ћемо формулисати само једно:

„Пешадиски пук у нападу са форсирањем реке“:

а) рад команданта пешадиског пука и његовог штаба на припреми и организацији форсирања;

б) избор отсека прелаза;

в) цртежом приказати и објаснити једно десантно место прелаза и

г) извршење форсирања и образовање мостобрана на оностраној обали.

Нема сумње да ово врло обимно питање захтева од кандидата солидно знање и познавање ствари, а да и не говоримо о томе да се по овој тактичкој радњи (Пешадиски пук у нападу са форсирањем реке) може поставити још неколико питања која по обиму не заостају за овим.

Или, размотримо један став из програма по служби везе који гласи:

„Основне одредбе у служби везе: радио везе — појам, употреба у различитим видовима борбе, радиомрежа и радиоправац, таласни и позивни знаци и знаци распознавања. Жичне везе (телефон, телеграф) — систем жичне везе, употреба у разним видовима борбе. Курирска веза. Уговорени знаци“. Из овога става формулисаћемо опет само једно питање:

„Организација везе у пешадиском пуку у нападу у планини“:

а) организација радио везе;

б) организација жичне везе и

в) организација курирске везе.

Разумљиво је да се из наведеног става програма може поставити низ питања у којима се тражи рад и организација веза у свим видовима борбе и да се практична примена и организација везе не могу успешно обавити без детаљног познавања тактичко-техничких података о појединим средствима везе, њиховим могућностима, начелној употреби у различитим видовима борбених дејстава, количини формацијских средстава везе којима располаже пешадиски пук и којим средствима и у којим приликама може да буде ојачан.

Даљим рашчлањавањем ових ставова у програму дошли бисмо до закључка да кандидати морају да савладају много материјала ако хоће да сигурно и са солидним знањем изађу на испит. Ако се има у виду да на овакав начин треба цео програм разрадити по предметима, онда се тек може у потпуности сагледати коју и колику материју обухвата целокупан програм и са каквом озбиљношћу треба приступити припремама за полагање испита.

За кратко време полагања испита примећено је да један део кандидата није употребио довољно времена за припрему. Кад је једном кандидату саопштено да није задовољно на испиту, он је са чуђењем, па и негодовањем изјавио: „Критериј Комисије је престрог, јер сам се добро припремио, жртвујући цео годишњи одмор за припрему“. Овај пример износимо просто ради тога да бисмо јасно показали докле код неких кандидата (иако су то ређи, појединачни случајеви) иде несхватање и неозбиљност, као и склоност за доношење произвољних закључака о критеријуму Комисије и другим субјективним претпоставкама које немају никакве реалне основе.

Чешћи је случај да су се кандидати припремали само по 2 до 4 месеца. Ако се има у виду обимност програма, онда ће се јасно уочити да је и ово недовољно, нарочито за оне који се не налазе на командним или одговарајућим штабним дужностима, који су пре неколико година завршили неку војну школу и који редовно не прате и стално не проучавају правила и војностручну литературу. Но, чак и за оне кандидате који се налазе у повољним околностима, ово време од 2 до 4 месеца је ипак кратко, јер условљава прилично површну припрему којом се стиче несигурно знање и које се, аналогно томе, тешко може у пракси правилно примењивати.

Један део кандидата схватио је да су испити по своме обиму и критеријуму нешто слично техничком минимуму, који се раније полагао, и да се не треба нарочито напрезати и замарати радом и учењем да би се и овај испит са успехом положио. Они су схватили да је испит формална ствар, а не једна од мера која има сасвим други значај и сврху. Искуство је показало да су ови другови у својим прогнозама и оценама о намени и сврси испита потпуно подбацили. На другој страни, испит су лако положили они другови који су правилно оценили и схватили његов значај и сврху. Значи да је дужина времена за припрему релативна ствар, која зависи од индивидуалне спреме сваког појединца, његовог предзнања, дужности коју обавља, од ратног искуства, као и искуства са мирнодопске обуке и вежби, од способности за примену тог искуства, од тога које војне школе има и времена када их је завршио, од тога да ли прати војностручну литературу, као и од метода и система у раду. Па ипак, може се рећи да је неопходно најмање годину дана свакодневне припреме за добро савлађивање градива потребног за успешно полагање овог испита.

Неки кандидати су се у припреми ограничили искључиво на читање — проучавање постојећих правила. *Тачно је да правила треба да буду основна литература при спремању за испит и да се морају добро савладати*, али она већ по својој форми и сажетости не могу дати потпуно и јасан одговор на свако питање. Кандидати ће бити у тешкој ситуацији нарочито ако немају јасну претставу о неком питању и ако не располажу извесним предзнањем о томе како се организује и изводи нека тактичка радња. Правила су написана у облику кратких закључака по појединим питањима, без неких ближих и детаљнијих објашњења. Она дају само начела, остављајући широко поље иницијативи старешина за примену самих начела. Према томе, да би се правила могла успешно користити и разумети, мора се имати одређено војничко знање, засновано на сталном праћењу војностручне литературе, на ратном искуству и искуству са мирнодопске обуке, итд. Када је од једног кандидата, који је био прилично добро савладао правилске одредбе, затражено да објасни то што правило каже, показало се да правило уопште не разуме и да нема јасну претставу о тактичкој радњи коју је обухватало постављено му питање. Како то уствари изгледа, показаћемо на следећем конкретном примеру питања из тактике:

„Пешадиски пук у одбрани у шуми“:

- а) припрема и организација одбране и
- б) извођење одбране.

Тачка 788 ПБП, II део, каже: „Одбрана шуме заснива се на кружној одбрани делова шуме који се организују као чворови, широко развијеном систему запречавања и одлучним противнападима“. Да ли кандидат на основу ове тачке може добити јасну претставу каква изгледа организација одбране шуме? Зашто се наглашава да је потребно развити широк систем запречавања и вршити одлучне противнападе када нам је познато да запречавање и противнапади спадају у елементе на којима се заснива организација и извођење успешне одбране у свим приликама?

Или, у тачки 789 стоји да „командант пешадиског пука одређује предњи крај одбране испред ивице шуме, или га за нешто повлачи у шуму“. Зашто га не одређује на топографској ивици шуме? Шта условљава одређивање предњег краја испред ивице шуме и када се повлачи у шуму? Колико се далеко повлачи испред ивице шуме или за колико се повлачи у дубину шуме? Шта је потребно урадити да би ватра браниоца била ефикасна ако се предњи крај постави у дубини шуме? До које се мере врши рашчишћавање и на шта се при томе мора обратити нарочита пажња? Како се организује појас главне запречне ватре, итд? Даље, у истој тачки стоји да се „сви путеви, просеци и пропланци на отсеку пута штите бочном ватром митраљеза, самосталних топова и минобацача, као и препрекама“. Ако онај ко ово прочита нема извесно искуство и предзнање, ако нема одређену претставу о организацији одбране путева, просека и пропланака, он неће моћи да створи слику каква ова одбрана треба да изгледа, односно како треба да се организује, итд.

Искуство је показало да један кандидат који је ову тачку знао скоро напамет није умео цртежом да покаже организацију одбране путева, просека и пропланака. Потпуно је погрешно поставио митраљезе, противтенковске топове и бункере и тврдио је да ће нападач ићи тачно средином путева и да ће пропланке нападати директно с фронта.

Тачка 790 гласи: „Испадне углове шуме, које непријатељ обично настоји да заузме у првом реду, треба нарочито јако бранити и ојачати препрекама. Понекада треба у дубини већих испадних углова шуме израдити просеке и бранити их ватром и препрекама, да би се на њима задржало непријатељско продирање у дубину одбране“. Под претпоставком да кандидат напамет зна ову тачку, да ли се на основу тога може закључити да ће бити у стању да правилно и добро организује одбрану испадних углова шуме и да ли ће тачно знати зашто је важно чврсто организовати њихову одбрану? Зато је природно да ће се од кандидата на испиту тражити да растумачи у чему се састоји важност испадних углова шуме и зашто ће нападач настојати да их што пре заузме. Исто тако ће се тражити да објасни када је то потребно да „понекада треба у дубини већих испадних углова

шуме изградити просеке и бранити их ватром и препрекама, да би се на њима задржало непријатељско продирање у дубину одбране“. Од кандидата ће се тражити, на пример, да зна и то: зашто се по тачки 792 „нарочита пажња обраћа на организацију извиђања на боковима и спојевима“ када су бокови и спојеви осетљива места скоро у свим приликама; зашто „при одбрани шуме велики значај има добро организована минобацка ватра“ и ватра свих оруђа са убацним путањма; како се деле, групишу и какве задатке врше артиљериска оруђа са положеном путањом; како се организују и обезбеђују позадинске јединице и установе? итд., итд.

Поред тога, правило не говори директно о многим питањима која безусловно мора знати онај који организује одбрану шуме. На пример: како се постројава борбени поредак и од чега то зависи; има ли какве разлике у постројавању борбеног поретка пешадиског пука у одбрани у шуми од онога у нормалним условима; како се организује одбрана међупростора; како шума утиче на организацију осматрања; каква је важност доминирајућих тачака; каква је ефикасност ватреног дејства пешадиских и осталих оруђа; како шума утиче на организацију везе; како се организује саобраћај; каква је могућност изненађења; какву улогу и задатке добијају аутоматичари; шта су показала наша сопствена искуства у борбама у шуми, а шта искуства страних армија и како их треба користити? итд.

Ако на овај начин обради и сва друга питања из тактике, кандидат тек онда може постићи довољно знања за успешно полагање испита. При овоме се мора имати у виду да онај који добро не познаје напад и одбрану у нормалним условима не може схватити и савладати ни напад ни одбрану у нарочитим приликама, нити уочити оне специфичности које карактеришу неку тактичку радњу у нарочитим приликама, а које утичу на њену организацију и успешно извођење. Поред тога, неопходан услов за схватање и правилну организацију и извођење свих тактичких радњи јесте и добро познавање основних техничких података и тактике родова војске и служби. На пример, да би кандидат могао правилно поставити и потпуно одговорити на питање које се ватре употребљавају у артобезбеђењу јуриша пешадије и тенкова, он, поред одређених техничких знања по овом питању (да зна све врсте ватри, технику њиховог извођења, која и колико оруђа је потребно за поједину врсту ватре, итд.), треба да зна које задатке пешадија и тенкови извршавају у овој фази боја, на шта све пешадија наилази у току јуриша и које мере непријатељ тада предузима, како се могу спречити те мере, итд.

Или, узмимо следеће питање:

„Понтонско-мостови парк „Бејли“

- а) тактичко-технички подаци;
- б) намена и
- в) број скела, врсте и дужина мостова који се могу изградити од ових паркова.

Да би кандидат могао дати позитиван одговор на ово питање, прво треба да зна карактеристике парка (како изгледа, његову тежину, начин преношења, употребу, које се врсте скела од њега могу склопити, коју тежину терета могу поднети и ко рукује њима). Затим, треба да зна када се подижу мостови и који се делови пребацују преко њих, ко организује изградњу моста, колики мостобран треба остварити да би се створили услови за изградњу и коришћење моста, итд. Сличан поступак важи и за остале родове и службе. Значи, добро познавање техничких особина сваког рода, познавање тактике уопште, условљава и правилну тактичку употребу рода војске и службе. Ово нам намеће закључак да су сви предмети (родови војске и служби) међу собом повезани и да познавање једног условљава познавање другог.

Сигурно је да ће многи кандидати поставити питање где се може наћи сав потребан материјал и како га треба користити. Још раније смо нагласили да су *постојећа званична правила основна литература која се мора у сваком случају добро савладати*, али нам је анализа појединих питања показала да учење искључиво из правила није довољно и да се на тај начин не може стећи пуно и потребно знање. Према томе, треба пратити и студирати војностручну литературу ако хоћемо да проширимо своје знање, да добијемо јаснију претставу о стварима, да обогатимо свој речник и да, што је и најважније, стекнемо свој лични став и мишљење о појединим питањима. Истина, у нашим часописима и војностручним књигама најчешће се износе мишљења појединаца која се често не слажу са правилским одредбама. Међутим, чињеница је и то да војностручни часописи преко разних чланака, војностручних књига и брошура третирају ствари далеко опширније и детаљније и на начин којим се то не може постићи ниједним правилном. У појединим чланцима анализирају се и разјашњавају чак и извесне правилске одредбе које су у неким правилима нејасно и кратко формулисане. То не значи да се треба и мора усвојити став овог или оног писца неког чланка, поготову не онда ако тај став није у складу са важећим и искуством потврђеним правилским одредбама, али без обзира да ли се мишљење по неком питању слаже или не слаже са званичним правилским одредбама, треба га прочитати, јер се од тога може имати само користи, а не штете. Читање војностручне литературе омогућава читаоцима праћење новина у војној науци уопште. Кад би се редовно пратила наша штампа, као и прикази страних књига и часописа, онда се не би могло десити да поједини кандидати нису никада чули, на пример, за инфилтрирајуће јединице или неке новине у наоружању. У противном, официр се полако удаљава од развоја и армије и војне науке уопште. Редовно праћење штампе, између осталог, помаже кандидатима схватање правила и ослобађа их шаблона у примени правилских одредаба.

Поједини кандидати се изговарају да не могу доћи до потребне литературе па чак ни до најосновнијих званичних правила. Међутим, сваки официр могао је набавити ПБП I и II део, као и многа друга

правила. Поред тога, свака јединица мора да има одређен број правила по којима се изводи настава. Ни у осталој војностручној литератури код нас не влада нека нарочито велика оскудица. Наша послератна војноиздавачка делатност прилично је плодна и разноврсна, јер је од 1945 године па до данас издато више војностручних књига, брошура и часописа него у бившој југословенској војсци за двадесет година. Природно је да су све те књиге, брошуре и часописи штампани првенствено за активни кадар наше Армије и да ниједан официр не би требало да буде без њих у својој личној библиотеци.

На основу досадашњег искуства сматрамо да је потребно обратити пажњу и на начин, тј. на сам метод учења. Показало се да неки кандидати проучавају материјал суво, теориски, без очигледних средстава или удубљивања у суштину неке тактичке радње. Због тога је потребно да се кандидати служе цртежима и скицама и да сами покушавају да графички претстављају, нарочито борбени поредак јединица, и да сами замишљају услове земљишта и стварају слику онога што правила предвиђају. Исто тако, јасно је да и наоружање треба учити на оруђима и оружју. Тактичко-техничке податке средстава везе и др. треба учити на самим тим средствима или моделима ако ови не постоје. Кад би се тако радило, не би се могло десити да појединци врло неспретно рукују оружјем, тако да се добије утисак као да га никада нису видели.

Такође је запажено да се врло мали број кандидата користи својим ратним искуством и искуством са разних вежби, ратних игара, итд. Кад се не би знало да су ови другови били активни учесници НОР-а, могао би се извести погрешан закључак да уопште немају ратног искуства или да га потцењују сматрајући, ваљда, да при садашњем стању наше Армије, њеним развојним перспективама, као и условима под којима ће евентуално дејствовати, искуство из НОР-а нема неког нарочито великог значаја — што је потпуно погрешно и неправилно. Зато кандидати треба да поткрепљују своја излагања, где год је то могуће, не само примерима из личног искуства, већ и примерима из НОР-а уопште, па и искуствима других армија. Поткрепљивање излагања примерима из рата, између осталог, показује и то колико кандидат проучава ратно искуство, како га схвата, односно користи у новим условима. Поред тога, ако се правилно примене поједини примери из сопственог искуства или искуства уопште, онда се неће десити да се правила уче без разумевања, како се то досада испољило у неколико случајева.

Да наведемо још једну појаву која је својствена већини кандидата који су досада полагали теориски део испита. Наиме, велики број кандидата је по неком личном критеријуму извршио класирање предмета на важне и мање важне предмете. На основу тога они су поклонили већу пажњу „важним“ предметима, а за „мање важне“ предмете донели су закључак да је довољно да их само у главном познају. Ово се нарочито односи на географију и топографију. Пошто се ове године због недостатка погодног уџбеника, не полаже војна

географија, које су се кандидати прилично „плашили“, знатно су потценили општу географију. Велики део кандидата сматрао је да том предмету не треба поклонити неку већу пажњу, јер се општа географија полаже у средњој школи коју већина кандидата ионако већ похађа. То је, свакако, имало негативних последица. Кандидати нису добро савладали ни географију ФНРЈ, а Европу и суседне земље познају врло површно и недовољно. Појединци се тешко сналазе на географским картама, итд. Овде је важно истаћи да је добро познавање опште географије од нарочите важности за сваког војника, а ево због чега. Да би се војна географија могла темељно познавати, мора се претходно савладати општа географија, јер се без тога не може схватити ни научити ниједан појам ове прве. Искуство је показало да велики део кандидата није ово схватио. Појединци не знају и неке основне и врло важне појмове. Дешавало се да се не знају развој, улога, значај и центри наше тешке (базичне) индустрије; развој и значај хидроенергетских центара; изградња путне и железничке мреже и осталих појмова и знања из опште географије. Међутим, војна географија као наука зависи од општег развоја неке земље. На пример, ако су у захвату неког тактичког или оперативног правца изграђени или се изграђују извесни индустриски центри који су важни за целу земљу, онда самим тим тај правац добија сасвим други значај и његова одбрана захтева сада сасвим друге снаге и средства. Његова важност мења се и у односу на друге, суседне правце, итд. Снажан индустриски развој наше земље умногоме ће мењати и већ је изменио значај појединих праваца, па и читавих области. А да бисмо их могли успешно бранити, морамо знати њихову важност, као и из чега она проистиче. То не значи да је само развој индустрије и уопште привреде једне земље једини елеменат који на ово утиче. Постоје и други исто тако важни елементи, али овај елеменат се најслабије зна и зато на њега првенствено указујемо пажњу. Орографија, хидрографија, клима и друге гране опште географије чине једну целину коју нужно морамо познавати ако хоћемо да изучавамо војну географију. И, на крају, не треба заборавити да, ако се предмет „војна географија“ не полаже у овој испитној години, никако не значи да се неће полагати и у следећим годинама.

Топографија је тесно повезана са радом официра уопште било при решавању задатака на земљишту, било по карти. Јасно је да се без доброг читања карата, израчунавања азимута, кретања по азимуту, итд. не може замислити ниједан официр, нити се може решавати било какав задатак из тактике. Искуство је показало да су многи другови овај предмет сасвим потценили и ограничили се на неколико општих појмова који се ни приближно не могу сматрати неким знањем из овог предмета. Кандидати се тешко сналазе на картама, недовољно познају топографске знакове, слабо се користе и рукују бусолом, транспортером, координатомером, итд. А читање карата није нимало лак и једноставан посао. Он захтева свакодневну вежбу, дубро познавање топографских знакова, основна знања о начину сни-

мања терена, стално упоређивање карте и земљишта претстављеног на тој карти и друге радње. Осим тога, правилно решавање највећег броја задатака и у миру и у рату везано је мање или више са добрим познавањем топографије. То треба схватити и овом предмету прићи са озбиљношћу коју он по својој важности и значају заслужује.

Као што се види, нема важних и мање важних предмета. Сви су важни и све треба добро и темељно учити. Знање које се тражи по програму чини једну целину која не сме имати шупљина.

На крају, да кажемо неколико речи и о улози команди у спремању њихових официра за полагање испита. Пре свега, сматрамо да команде морају бити заинтересоване да ли ће њихови официри положити испит или не. Према подацима којим се располаже може се закључити да многе команде нису уопште посвећивале никакву пажњу нити су помагале својим официрима да што лакше и темељније савладају предвиђени програм. По нашем мишљењу, било би неопходно да команде обезбеде својим официрима најпотребнију литературу и очигледна средства (оружје, радиостанице, моделе, цртеже, шеме и др.), тако да се не деси да појединци немају прилике да виде неко средство само зато што им команда није дозволила да га узму из складишта. Исто тако, потребно је организовати помоћ и контролу припреме од стране команде. Официре који се спремају за полагање испита не би требало сувише оптерећивати неким ванредним задацима које могу примити и други официри, а да се тиме ништа не изгуби ни у вршењу службе ни у квалитету рада. Другим речима, команде су дужне да чине такве олакшице својим официрима, које неће ићи на штету вршења њихове редовне дужности. Поред тога, требало би одржавати практична предавања, нарочито из оних области које су за кандидате теже и неразумљивије. Ако се има времена и ако команда нађе за потребно, могла би се вршити и провера колико се који кандидат припремио. Помоћ команде зависи од конкретних услова под којима живи и ради та јединица. У сваком случају, искуство је показало да је помоћ команди нужна за успешно савлађивање програма. Из једне команде, у којој је командант организовао припрему, вршио сталну контролу, одржавао са кандидатима семинаре по битним питањима, проверавао како се ко припрема и како је савладао програм, сви су официри положили испит са успехом. Према њиховим изјавама, за свој успех могу да захвале великим делом заузимању и помоћи команданта, који им је омогућио да са разумевањем савладају предвиђено градиво и да спремни изађу на испит.

Као што се види, овакав или сличан метод рада и спремања официра изискује много времена, упорности и сталности у раду, али је и нужан. Зато ниједан официр не сме да допусти да буде неспособан за вршење своје дужности, и то не због тога што није могао да се оспособи, већ зато што није имао довољно воље и упорности у раду. С друге стране, треба схватити да ови испити нису формална ствар, нити сами себи сврха, већ једна од мера за стручно уздизање нашег старешинског кадра.